

מאמר נלווה לתערוכה של חוה ראוכר "כיכר העיר"

בית האמנים תל אביב אוקטובר 2011

יחידים הם מתקבצים והולכים אל כיכר העיר. חוה ראוכר במיצב חדש בבית האמנים בתל אביב, מציגה קבוצה של בני תמותה - כולם ביחד, אך כל אחד לחוד. במפגש ראשון עם המיצב אנחנו נתקלים במרחב שבמרכז עומדות דמויות עירומות. במבט חטוף הן נראות זהות, רובן בגובה האגן. פסלי אדם, זכר ונקבה בוגרים במראה, אך קטני מידות. הדמויות כולן עירומות כביום היוולדן. מבט נוסף בדמויות מסגיר שלווה ששורה על פניהן, הן אינן שמות לב לעירומן. טביעות ידיה של האמנית ניכרות על הפסלים, על פסליה תבנית אצבעותיה, כמו גושי חומר שהתייבש ונצבע ב"צבע גוף" זהה כמעט לכולם. אברי המין אינם זוכים לטיפול פרטני. היבט זה מנוכר ומסורס. הארוטיקה של האדם העירום איננה לב העניין במיצב הזה. הדמויות הן מכרים, חברים ומשפחה של ראוכר. הם מוזמנים לסטודיו להתייחד עם האמנית, אך שהות ארוכה בסטודיו מעבירה בעיקר מבט אקסיסטנציאלי שלה על המודלים, מבט זה מחבר את המיצב הזה לפסליו של אלברטו ג'קומטי. לאחר מלחמת העולם השנייה, כאשר האמנות פיתחה מניפסט אקסיסטנציאליסטי, קרי אמנות מופשטת המבודדת את האדם מסביבתו החומרית, עבר ג'קומטי לפסל דמויות ארוכות, גרומות, ללא תווי פנים. לעתים בגובה אדם, לרוב במיניאטורות, וכמעט כולן יצוקות ארד. גם פסליה של ראוכר הם יציקות אלומיניום בטכניקת השעווה הנעלמת. לאחר שהיציקה נשלמת, ראוכר צובעת, ואף ניתן לומר מציירת, על היציקה: עור, ורידים, שיער, מרקם וטקסטורה כמו היו דיוקנאות על בד מתוח. ג'קומטי הרבה לפסל ולעבוד עם אשתו בסטודיו בניסיונות חוזרים ונשנים. ראוכר מזמינה מכרים, אמנים, בני משפחה ואף את הגנן שלה, לעמוד מולה בסטודיו ולהתמסר למבטה.

היבט נוסף משמעותי המחבר בין ההבחנה הראשונה הפיגורטיבית בפסליה של ראוכר למופשט הרזה של ג'קומטי הוא תחושת הבדידות שמופיעה בשניהם. ג'קומטי חיפש את מהות האדם העומד בבדידותו, עירום. כך גם נראים פסליה של ראוכר. פסליה נראים איתנים על הקרקע בזכות היותם עומדים בכוחות עצמם כשהחומר שממנו הם עשויים מכוסה ומוסתר, אך למעשה, בדומה לשבריריות של ג'קומטי, גם פסליה של ראוכר נוטים ליפול, ונגיעה בהם עלולה להפילם כמו קוביות דומינו.

המיצב מאכלס את הדמויות שבחיי היומיום של האמנית אינם נפגשים זה עם זה. בקומפוזיציה קפואה, כמעט ארכאית, הפסלים נראים כמו צלמיות קבורה. מבטם המאופק, ניתן אולי לומר המוסרי, איננו "מתיישב" בנוח עם הגוף הנטורליסטי בפסליה של ראוכר. החלל רחב הידיים של בית האמנים בתל אביב מעבה את האוויר שהדמויות משקעות בו. הן אובדות עצות. מבט שלישי חושף כי כמה מן הדמויות משוכפלות - אותו הגוף, אך הצבע שונה. הדמויות בתנוחת עמידת נוח, פיסוק קל וידיים שמוטות לצדדים. האור, הנופל על הפסלים וחושף את מגע המברשת והידיים, גורם להתפוררות העוצמה הפנימית של הדמות ולקריסת קיומה. פסליה שרועים בעיוורון. בפרק האחרון בספרו של ז'וזף סארמאגו "על העיוורון" מתוארים האנשים שלקו בעיוורון כך: "...הם חצו כיכר ובה קבוצות של עיוורים שבילו את הזמן בהאזנה לנאומים של עיוורים אחרים. במבט ראשון הם לא נראו עיוורים, לא אלה ולא אלה, האנשים שדיברו הפנו פניהם בלהט

לעבר האנשים שהאזינו, האנשים שהאזינו הפנו את פניהם בקשב לעבר האנשים שדיברו.¹ כך עומדים פסליה של ראוכר, עומדים בסמיכות זה לזה, אך חומקים זה מזה.

נחזור לג'קומטי ולראוכר. האור הנופל על פסליו של ג'קומטי מדגיש את גבשושיות הארד הלא מעובד. לדמויות אין תווי פנים. כל אלה עומדים בניגוד מושלם לפסליה של ראוכר, כפי שכבר הבחנו. אך מכתביו של סארטר (*The Search for the Absolute*, in Albert Giacometti, 1948), על עבודותיו של ג'קומטי, ניתן להבחין בכמה נקודות משותפות נוספות. סארטר כתב על ג'קומטי שעבודתו נמצאת בפעולה של גריעה ובנייה מחדש. התנועה באמנותו משתקת למעשה את הדמות. היבט זה מעניק לדמויות אלמנט נצחי. אצל ג'קומטי יש הד לזה בקשר לפיסול מצרי המתבטא בהעמדה שהוא מעמיד את פסליו לעתים עם רגל אחת קדימה. אצל ראוכר זה המבט המורם (אלמנט מובהק באמנות המצרית). גם אצל ג'קומטי וגם אצל ראוכר ישנה דממה עיקשת, וקיים פער בין המודל החי לחומר הנראה במציאות. סארטר מכנה זאת "טרור של ריקנות". אצל שניהם יש מראה של עקרות, ועם זאת תשוקה אובססיבית להביא את האדם למצב קיומי אוטופי. אצל ג'קומטי האדם הוא רק פיגורה סכמתית, אצל ראוכר הוא רפליקה משובשת.

התגודדות הפסלים במרחב, טשטוש הזהות ואי היכולת לקרוא את הדמויות האלו עקב העירום וניקיון הגוף מהדהדים על רקע האירועים האחרונים בישראל. כולם רוצים צדק חברתי. התארגנות פוליטית ללא הבדלים של גזע, צבע ומין. כולם באים אל כיכר העיר להפגין. בהמשך הפרק האחרון בספרו של סאראמגו, "על העיוורון" שהוזכר לעיל, כתב סאראמגו: "...נשמעו שם הכרזות על עקרונות היסוד של המערכות המאורגנות הגדולות, הקניין הפרטי, הסחר החופשי, השוק, הבורסה, המיסוי הפיסקלי, הריבית, הרכישה, ההפקעה, הייצור, החלוקה, הצריכה, האספקה ומניעת האספקה, העושר והעוני, התקשורת, הדיכוי והעבריינות, מפעלי ההגרות, בתי הכלא, מערכת הענישה, החוק הפלילי, החוק האזרחי, כללי הנהיגה, המילון, מדריך הטלפון, רשתות הזנות, בתי החרושת לציוד מלחמתי, הכוחות המזוינים, בתי הקברות, המשטרה, ההברחה, הסמים... הצדק, ההלוואות, המפלגות הפוליטיות, הבחירות, הפרלמנטים, הממשלות, החשיבה הקמורה, הקעורה, השטוחה, האנכית, הנטויה, המרוכזת, הפזורה, החומקת, כריתת מיתרי הקול, מות המלה.² מילון מילים זה נטמן בין פסליה של ראוכר. כולנו דומים ושונים, חיים בעולם פנימי עשוי מעטפת בועת סבון שבירה, כשרק דמות אחת מבין הפסלים ידיה מורמות לצדדים כמבקשת לגונן על השאר, אך כפות ידיה שמוטות ורפיוות כמי שמבקשת גם להתמסר לגורלה.

¹ סאראמגו, ז'וזה, על העיוורון, הוצאת הקיבוץ המאוחד, בני ברק, 2000, מפורטוגזית: מרים טבעון, עמ' 247.

² שם.